

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКА ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА АКАДЕМІЯ**

КРИСОВАТА КАТЕРИНА ВІКТОРІВНА

УДК [336:330.131.7]:339.543 (477)

**ФІНАНСОВІ РИЗИКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ
МИТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Львів – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Тернопільському національному економічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор,
Десятнюк Оксана Миронівна,
Тернопільський національний
економічний університет,
директор Навчально-наукового інституту
інноваційних освітніх технологій

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент,
Тимченко Олена Миколаївна
ДВНЗ „Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана”
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри фінансів

кандидат економічних наук, доцент,
Войцещук Андрій Дмитрович,
Хмельницький інститут управління і права
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри державного управління і
місцевого самоврядування

Захист дисертації відбудеться 30 вересня 2014 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.886.01 у Львівській державній фінансовій академії за адресою: 79000, м. Львів, вул. Коперника, 3.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Львівської державної фінансової академії за адресою: м. Львів, вул. Коперника, 3.

Автореферат розісланий ___ серпня 2014 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Альошина Л.Є.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Реалії функціонування митної системи України свідчать про наявність численних ризиків, що позначаються на ефективності її розбудови. Водночас євроінтеграційні процеси в економіці України потребують формування нової парадигми митних правовідносин, детермінованих фінансовими відносинами між державою та митними інституціями, з одного боку, та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності - з іншого.

З огляду на це можливість деструктивного впливу фінансових ризиків на ефективність функціонування митної системи зумовлює об'єктивну потребу в їхній ідентифікації, оцінюванні, попередженні та мінімізації.

Вагомий внесок у створення наукового підґрунтя для формування і реалізації митної політики загалом та функціонування митної системи зокрема зробили такі науковці, як І. Бережнюк, П. Буряк, А. Войцещук, С. Герчаківський, Б. Карпінський, А. Крисоватий, В. Мартинюк, П. Пашко, О. Піхоцька, В. Федосов, В. Ченцов, Б. Ярема та інші.

Дослідженню питань ризикології присвячені праці зарубіжних (Т. Бачкаї, Д. Мессена, Дж. Мілля, У. Петті, А. Сміта, Й. Тетенса, М. Фрідмена) та вітчизняних учених (І. Бланка, О. Вакульчика, В. Вітлінського, Г. Великоіваненко, С. Галько, О. Десятнюк, Я. Жаліла, М. Клапківа, О. Комарова, Ю. Кунєва, І. Несторишена, П. Пашка, П. Пісного, Є. Рудніченка, С. Терещенка, О. Тимченко та інших).

Водночас фінансові ризики функціонування митної системи є новим поняттям у царині ризикології, що потребує особливої уваги з боку дослідників. Важливість та необхідність подальших поглиблених досліджень у цій галузі фінансової науки зумовили вибір теми дисертації, визначили її мету та завдання, об'єкт і предмет.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Матеріали дисертації є складовою науково-дослідних робіт кафедри податків та фіскальної політики Тернопільського національного економічного університету за темами «Сучасна парадигма фіскальної політики України в умовах формування суспільства сталого розвитку» (державний реєстраційний номер РК 0112U007882), «Регіональна фіскальна політика: теоретичні засади та практичні доміанти реалізації в Україні» (державний реєстраційний номер РК 0111U001036). У межах цих тем автором розроблено теоретичні підходи до дослідження фінансових ризиків функціонування митної системи й запропоновано практичні рекомендації щодо напрямків їхнього попередження і мінімізації.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретичних підходів до дослідження фінансових ризиків функціонування митної системи та розробка практичних рекомендацій щодо їхнього попередження і мінімізації в Україні.

Досягнення визначеної мети зумовило необхідність вирішення таких завдань теоретичного та прикладного характеру:

- з'ясувати сутність фінансових ризиків, визначити їхні характерні ознаки;
- проаналізувати ризикоутворюючі фактори функціонування митної системи України;

- визначити зміст і структуру фінансових ризиків функціонування митної системи;
- здійснити моніторинг ризиковості митного простору України;
- оцінити фінансові ризики функціонування митної системи України;
- детермінувати загрози митній безпеці України, спричинені впливом фінансових ризиків;
- визначити можливість прогнозування обсягів втрат від фінансових ризиків;
- окреслити перспективи мінімізації фінансових ризиків у контексті вступу України в Європейський Союз;
- оцінити можливості використання митного контролю у системі попередження та мінімізації наслідків і загроз фінансових ризиків функціонування митної системи.

Об'єктом дослідження є функціонування митної системи України.

Предмет дослідження – теоретичні положення та практичні засади вияву фінансових ризиків функціонування митної системи України.

Методи дослідження. Теоретико-методологічну базу дисертаційної роботи формують праці зарубіжних та вітчизняних учених і практиків із питань ризикології та митної справи. Для вирішення визначених у дисертації завдань та досягнення мети дослідження використано системний підхід. У процесі дослідження також застосовано методи теоретичного узагальнення, аналізу й синтезу, метод наукової абстракції для з'ясування сутності фінансових ризиків, аналізу ризикоутворюючих факторів функціонування митної системи, визначення змісту та структури фінансових ризиків функціонування митної системи. Використання методів спостереження, графічного зображення та формалізації дало змогу здійснити моніторинг фінансових ризиків функціонування митної системи України. Методи економіко-математичного моделювання та формалізації застосовано для визначення наслідків фінансових ризиків функціонування митної системи України.

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі та інші нормативно-правові акти з питань митної справи, матеріали Державної казначейської служби України, Міністерства доходів і зборів України, Тернопільської митниці, Державної служби статистики України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, міжнародних фінансових та митних інституцій.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в теоретичному обґрунтуванні природи фінансових ризиків функціонування митної системи та розробці практичних рекомендацій щодо їхнього попередження і мінімізації в Україні. Основні положення, що визначають наукову новизну дисертаційної роботи, полягають у наступному:

вперше:

- запропоновано визначення соціально-економічного змісту фінансових ризиків функціонування митної системи як імовірності недоотримання фінансових ресурсів державою через неефективність формування і реалізації митної політики, функціонування митних органів, а також наявності правопорушень у митній сфері.

Це дало змогу окреслити системний підхід до комплексного дослідження фінансових ризиків функціонування митної системи із метою розробки дієвої системи управління такими ризиками;

удосконалено:

– ідентифікацію ризикоутворюючих факторів функціонування митної системи України за суб'єктами митних правовідносин, а саме факторів, пов'язаних з функціонуванням держави та митних органів (нестабільність митного законодавства, нерозвинена митна інфраструктура, конфлікт інтересів) та зумовлених поведінкою суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності (недекларування товарів, приховування товарів від митного контролю, неправильна класифікація товарів, заниження митної вартості тощо), що дає змогу групувати джерела ризиковості функціонування митної системи України для розробки адекватних заходів щодо попередження і мінімізації ризиків у практичній діяльності контролюючих органів;

– методику оцінювання фінансових ризиків функціонування митної системи шляхом використання математичного інструментарію розрахунку статистичної ймовірності випадкової події (відносної частоти цієї події), що дало змогу чисельно виразити міру можливості настання відповідних ризиків, пов'язаних із недекларуванням товарів, переміщенням товарів через митний кордон поза митним контролем та з приховуванням від митного контролю тощо;

набули подальшого розвитку:

– визначення та узагальнення основних ознак фінансових ризиків, що дало можливість виокремити такі: форма вияву (фінансовий ризик виявляється під час формування доходів і характеризується можливими відхиленнями в надходженнях фінансових ресурсів), двоякість (непередбачуваність) наслідків (наслідками фінансового ризику можуть бути як негативні, так і позитивні події), дійсність вияву (фінансовий ризик має об'єктивний характер і виявляється під час здійснення фінансових відносин) та неоднозначність оцінки (оцінці ступеня фінансового ризику властивий суб'єктивний характер). На відміну від існуючих, такий підхід більш докладно акцентує увагу на природі фінансових ризиків;

– класифікація фінансових ризиків функціонування митної системи за процедурами, ступенем контролю, митними режимами, ступенем керованості тощо, що дало змогу ідентифікувати їх для здійснення кількісного аналізу та якісної оцінки з метою вибору найбільш ефективних методів мінімізації їхнього негативного впливу;

– окреслення шляхів попередження і мінімізації ризиковості функціонування митної системи України на основі розробки векторів її розбудови в умовах ризиків та обґрунтування необхідності застосування митного постаудиту в контексті мінімізації наслідків та загроз фінансових ризиків функціонування митної системи України, що сприятиме формуванню нової якості митного контролю та створенню сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні основи, висновки та практичні рекомендації автора можна використовувати в процесі вдосконалення вітчизняного митного законодавства в частині регулювання

ризикології митного простору.

Окремі наукові результати дисертаційної роботи впроваджені у діяльність Чернівецької митниці Міністерства доходів і зборів України (довідка № 06.1-28/01/6392 від 23 грудня 2013 р.), Департаменту митних інформаційних технологій та статистики Державної митної служби України (довідка № 09/433-д від 26 грудня 2012 р.).

Матеріали дисертації використовуються у навчальному процесі Тернопільського національного економічного університету при викладанні дисциплін митного спрямування (довідка № 126.05/1364 від 28 травня 2014 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є одноосібним науковим дослідженням. Сформульовані у дисертаційній роботі науково-практичні результати, висновки та пропозиції, що винесені на захист, одержані автором самостійно і є його науковим здобутком.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертаційної роботи доповідалися та обговорювалися на таких науково-практичних конференціях: IX Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації» (м. Тернопіль, 23 – 24 лютого 2012 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасний стан і тенденції розвитку економіки країни» (м. Одеса, 11 – 12 травня 2012 р.), XI Міжнародній науково-практичній конференції «Економічний дисбаланс країни: проблеми та шляхи вирішення» (м. Львів, 22 – 23 червня 2012 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Друга хвиля економічної кризи: проблеми та шляхи вирішення» (м. Київ, 27 – 28 липня 2012 р.), XVI Міжнародній науково-практичній конференції «Глобальні та локальні проблеми економіки: шляхи їх вирішення» (м. Київ, 2 – 3 листопада 2012 р.), VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Будешето въпроси от света на науката» (м. Софія, 17 – 25 грудня 2012 р.), X Ювілейній міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації» (м. Тернопіль, 21 – 23 лютого 2013 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Модернізація економіки: проблеми, шляхи розвитку та перспективи» (м. Дніпропетровськ, 13–14 вересня 2013 р.), VII Міжнародній науково-практичній конференції «Маркетинг інновацій і інновації в маркетингу» (м. Суми, 26 – 28 вересня 2013 р.), XI Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації» (м. Тернопіль, 13 – 14 березня 2014 р.).

Наукові публікації. Основні положення та найважливіші результати дисертації опубліковано у 19 наукових працях загальним обсягом 6,19 д. а., з яких 6 – у наукових фахових виданнях, 2 – у зарубіжних виданнях, 1 – у науковому фаховому виданні, що належить до міжнародних наукометричних баз, та 10 – в інших виданнях.

Структура й обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 207 найменувань та

17 додатків. Повний обсяг дисертації становить 222 сторінки, з яких 175 сторінок – основний текст, що містить 34 таблиці та 66 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі «Новітня парадигма фінансових ризиків функціонування митної системи» здійснено дискурс щодо сутності фінансових ризиків, виокремлено ризикоутворюючі фактори функціонування митної системи, розроблено теоретичну модель ризикології у митній сфері та запропоновано авторську типологізацію і класифікацію фінансових ризиків функціонування митної системи.

Загалом вивчення різних наукових поглядів на проблематику ризиків дає змогу стверджувати про наявність основних напрямків тлумачення цього поняття. Згідно з результативним напрямом ризик визначено як можливість настання якоїсь несприятливої події. Відповідно до процесного напрямку ризик тлумачиться як проходження цілісного процесу залежно від дії факторів формування ризикової ситуації до отримання результату за умови її існування. З огляду на це чітко простежується тісний взаємозв'язок ризику, ймовірності та невизначеності.

У цьому контексті з'ясовано, що, будучи обов'язковою умовою економічної свободи, фінансовий ризик базується на ймовірнісній природі ризику і невизначеності ринкових умов діяльності. Характерною особливістю фінансового ризику є ймовірність його виникнення на всіх етапах економічної діяльності будь-якого суб'єкта господарювання. Відповідно визначено сутнісні ознаки фінансових ризиків: форма вияву, непередбачуваність наслідків, дійсність вияву та неоднозначність оцінки. Загалом фінансовий ризик слід розуміти як небезпеку виникнення відхилень фінансових показників діяльності суб'єкта економічної системи в процесі його функціонування у сфері управління грошовими ресурсами та іншими фінансовими інструментами. Це визначення є базовим у системі понять, які формують новітню парадигму фінансових ризиків функціонування митної системи України.

Встановлено, що фінансові ризики виявляються у будь-якій сфері, де функціонують фінанси, зокрема у митній системі, яка є важливою складовою фінансово-економічної системи держави. Здійснюючи безпосередній регулюючий вплив на міжнародну торгівлю і виконуючи фіскальну функцію, митна система є ефективним інструментом регулювання економічних процесів у суспільстві та гарантом захисту національних інтересів держави. Разом із тим, різноплановість і багатовекторність трансформацій митної політики та існування невизначеності спричиняють ризиковість функціонування митної системи.

З урахуванням сучасних реалій функціонування митної системи України в дисертаційній роботі уточнено її структурні складові (компонентну, функціональну та організаційну) і на цій основі здійснено ідентифікацію ризикоутворюючих факторів її функціонування. Загалом ці фактори згруповані за суб'єктами митних правовідносин. Із діяльністю держави і митних органів пов'язані такі ризик-фактори функціонування митної системи України: нестабільність митного законодавства,

недостатня оснащеність митних органів технічними засобами митного контролю, нерозвинена митна інфраструктура, конфлікт інтересів митних органів та суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. До ризикоутворюючих факторів, пов'язаних із діяльністю суб'єктів ЗЕД, належать: недекларування товарів, приховування товарів від митного контролю, неправильна класифікація товару, заниження митної вартості тощо. Розглянуті фактори ризику, зумовлені явищами невизначеності, створюють ризикові ситуації та є джерелами ризиковості функціонування митної системи.

Дослідження розглянутих ризикоутворюючих факторів функціонування митної системи України і середовища вияву властивих їй ризиків, яким вважається митний простір, дало змогу окреслити системний підхід до розуміння сутності та структури ризиків функціонування митної системи загалом та фінансових ризиків зокрема (рис. 1).

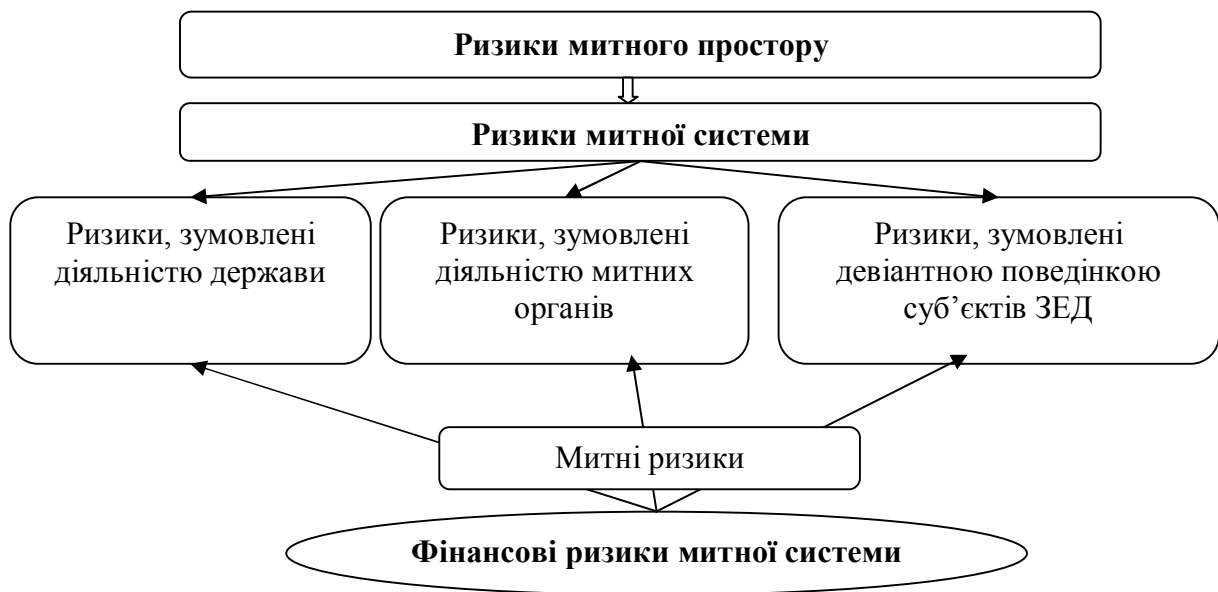

Рис. 1. Структурна схема ризиків функціонування митної системи

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що фінансові ризики функціонування митної системи – це ймовірність недоотримання фінансових ресурсів державою через неефективність формування та реалізації митної політики, функціонування митних органів і наявність правопорушень у митній сфері.

Дане визначення виражає онтологічну суть фінансових ризиків, яка разом із етимологічним джерелом ризиків (ситуаціями непевності, які супроводжуються негативними наслідками), об'єктом (митною системою, ефективність побудови та функціонування якої наперед точно передбачити неможливо) та суб'єктами ризиків (суб'єктами митних правовідносин) формують теоретичну модель ризикології у митній сфері.

З'ясування сутності фінансових ризиків функціонування митної системи України дало змогу здійснити таку їхню типологізацію: ризики функціонального типу, організаційного типу й ризики компонент митної системи. Фінансові ризики функціонального типу – це ризики, пов'язані з функціональним призначенням

митної системи, а саме зі здійсненням митних формальностей (митний контроль, декларування та митне оформлення, справляння митних платежів), а також відповідним фінансовим, інформаційним і матеріально-технічним забезпеченням митних органів. Фінансові ризики організаційного типу є ризиками функціонування митних органів, переважно ризиками інституційного характеру (некомпетентність посадових осіб митних органів, корупція в митних органах, лобіювання інтересів окремих суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності) та ризиками, зумовленими діяльністю суб'єктів ЗЕД. Фінансові ризики компонент митної системи – це ризики функціонування окремих складових митної системи.

Здійснена типологізація фінансових ризиків функціонування митної системи дало змогу їх класифікувати таким чином: ризики митних режимів (ризики імпорту, ризики експорту, ризики транзиту, ризики інших митних режимів), за ступенем керованості ризиків (контрольовані, неконтрольовані), за процедурами (ризики митного контролю, ризики декларування, ризики митного оформлення), за ступенем контролю (ризики «червоного коридору», ризики «зеленого коридору») та ризики оподаткування (ризики класифікації та кодування товарів, ризики визначення країни походження товарів, ризики визначення митної вартості).

Таким чином, дослідження філософських, загальнотеоретичних основ науки та врахування сучасних реалій митної справи дало можливість сформулювати систему понять і уявлень, які властиві фінансовим ризикам функціонування митної системи. Це відповідно формує новітню парадигму фінансових ризиків функціонування митної системи та є теоретичною базою для оцінювання таких ризиків і управління ними.

У другому розділі «Моніторинг фінансових ризиків функціонування митної системи України» здійснено аналіз ризиковості митного простору як середовища вияву фінансових ризиків функціонування митної системи, проведено оцінку таких ризиків та детермінацію загроз митній безпеці України, що загалом дало змогу здійснити комплексне спостереження за виявом і дією фінансових ризиків функціонування митної системи України.

Основою моніторингу фінансових ризиків функціонування митної системи України є дослідження ризиковості митного простору як сфери поширення фінансових ризиків та відповідно з'ясування макроекономічних ризиків функціонування митної системи.

У дисертаційній роботі виявлено, що найбільш масштабними макроекономічними ризиками, які впливають на функціонування митної системи України, є такі: різке підвищення світових цін на енергоносії, остаточне закріплення України в групі країн навздогінної модернізації, вплив міжнародного спекулятивного капіталу з подальшим його відпливом, продовження інтенсивного відпливу капіталу в офшорні зони, суттєве зменшення цін на основні групи товарів українського експорту. На цій основі виокремлено характерні ознаки ризиковості митного простору, це: порушення торговельного балансу, структура зовнішньоторговельних операцій, надмірна доларизація національної економіки та тінізація зовнішньоекономічної діяльності.

Насамперед ризиковість митного простору України характеризується порушенням торговельного балансу та розбалансованістю структури експортно-імпортних операцій. За досліджуваній період спостерігалось негативне сальдо торговельного балансу України (на кінець 2012 р. – 8 985,3 млн. дол. США). Структура зовнішньоторговельних операцій відзначається сировинною спрямованістю експорту (у 2012 р. питома вага експорту чорних металів становила 18,6% від українського експорту) та залежністю національної економіки від імпорту паливно-енергетичних ресурсів (у 2012 р. частка імпорту таких ресурсів дорівнювала 28,7% від українського імпорту). Ризиковість митного простору посилюється надмірною доларизацією національної економіки та тінізацією зовнішньоекономічної діяльності. Це відповідно спричиняє зростання ризиковості функціонування митної системи і зумовлює необхідність визначення конкретної ролі фінансових ризиків у забезпеченні митних інтересів держави.

Основою вияву фінансових ризиків функціонування митної системи є насамперед правопорушення, наявні у митній сфері. З огляду на це, оцінка фінансових ризиків функціонування митної системи України передбачає аналіз митних правопорушень як відправної точки ідентифікації та оцінювання ризиків відповідно до запропонованої у дисертації типологізації та класифікації фінансових ризиків функціонування митної системи.

Детермінація фінансових ризиків функціонування митної системи як імовірності потребує окреслення методики оцінювання ймовірності випадкових подій у митній справі. Методика оцінювання фінансових ризиків функціонування митної системи передбачає адаптацію математичного інструментарію розрахунку статистичної ймовірності випадкової події (відносної частоти цієї події). У дисертації розраховано відносну частоту випадкових подій, що є виявом фінансових ризиків функціонування митної системи. Проведені розрахунки вказали на високу відносну частоту таких випадкових подій, як недекларування товарів, транспортних засобів; переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю; порушення порядку проходження митного контролю в зонах спрощеного митного контролю тощо, що підтверджує наявність відповідних фінансових ризиків функціонування митної системи України.

При цьому здійснений аналіз митних правопорушень продемонстрував зокрема зростання виявлених фактів переміщення або дій, спрямованих на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю. Сума ж митних правопорушень зросла в 2,9 разу (з 504,6 млн. грн. у 2008 р. до 1 488,3 млн. грн. у 2012 р.). Відповідно за досліджуваній період сума штрафів, накладених митницями і судами, за переміщення товарів через митний кордон з приховуванням від митного контролю зросла в 15,2 разу, а стягнутих штрафів – у 2,1 разу, що зумовлено посиленням адміністративної відповідальності за переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю.

Виявлено також у 1,8 разу більше фактів порушення порядку проходження митного контролю в зонах спрощеного митного контролю. Сума ж митних

правопорушень зросла в 2 рази – зі 29,8 млн. грн. у 2008 р. до 59,5 млн. грн. у 2012 р. При цьому за досліджуваний період сума накладених штрафів збільшилася в 7,1 рази, а стягнутих штрафів – у 5,8 рази.

Проведене дослідження свідчить, що фінансові ризики функціонування митної системи становлять значну загрозу митній безпеці України. Виявлено, що основними такими загрозами, спричиненими фінансовими ризиками, є: контрабанда, порушення митних правил, ввезення контрафактної продукції, корумпованість митних органів, нестабільність митного законодавства та розбалансованість митної політики.

Аналіз діяльності митних органів у частині захисту національних економічних інтересів держави підтверджує, що однією із найвагоміших загроз за своїми масштабами, обсягами та наслідками є контрабанда. Згідно з даними табл. 1, за період 2008–2012 рр. відбулося зростання кількості кримінальних справ про контрабанду, порушених митними органами України, з 328 до 390 (+62 справи). Однак вартість предметів правопорушень знизилася з 5 515,19 млн. грн. до 538,48 млн. грн.

Таблиця 1

Аналіз показників боротьби з контрабандою

Показники	2008	2009	2010	2011	2012
Загальна кількість кримінальних справ про контрабанду, порушених митницями (на суму, млн. грн.), у т. ч.	328 (5515,19)	318 (445,86)	377 (695,54)	390 (538,48)	172 (28,78)
промислові товари	86 (5193,00)	98 (318,88)	112 (519,58)	164 (437,05)	1 (2,84)
продовольчі товари	25 (217,77)	26 (45,15)	38 (106,17)	17 (58,23)	6 (23,84)
транспортні засоби	45 (86,82)	38 (79,26)	45 (69,57)	39 (41,81)	3 (1,42)
валютні цінності	10 (16,32)	5 (2,28)	0	1 (0,96)	0
наркотичні засоби, психотропні речовини, їхні аналоги і прекурсори	114 (0,01)	113 (0,16)	123 (0)	114 (0)	121 (0)
зброя та боєприпаси	30 (1,03)	16 (0)	30 (0,01)	23 (0,1)	26 (0)
культурні цінності	17 (0,24)	18 (0,13)	27 (0,21)	17 (0,16)	11 (0,68)
сильнодіючі та отруйні речовини	0	4 (0)	2 (0)	6 (0,17)	3 (0)
спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації	0	0	0	9 (0)	1 (0)
радіоактивні речовини	1 (0)	0	0	0	0

Проведений аналіз показників боротьби з контрабандою засвідчує, що у зв'язку з декриміналізацією контрабанди товарів зменшилась кількість порушених митними органами кримінальних справ із 390 в 2011 р. до 172 у 2012 р., що відповідно позначилось на структурі предметів контрабанди. Якщо в 2011 р. основними предметами контрабанди були промислові товари, то у 2012 р. – наркотичні засоби.

Таким чином, на загрози митній безпеці значною мірою впливають фінансові ризики функціонування митної системи, що спричиняються діями суб'єктів зовнішньоекономічних відносин (контрабанда та порушення митних правил), поведінкою працівників контролюючих органів (коруптованість) і функціонуванням держави як правового та економічного інституту (нестабільність митного законодавства і розбалансованість митної політики).

Моніторинг фінансових ризиків функціонування митної системи України підтверджує об'єктивну необхідність окреслення векторів розбудови митної системи України у контексті попередження та мінімізації фінансових ризиків.

У третьому розділі «Вектори розбудови митної системи України у контексті попередження та мінімізації фінансових ризиків» здійснено прогнозування обсягів втрат від фінансових ризиків функціонування митної системи, окреслено перспективи мінімізації фінансових ризиків у контексті вступу в Європейський Союз та з'ясовано роль митного контролю в системі попередження й мінімізації наслідків і загроз фінансових ризиків функціонування митної системи.

Прагматика функціонування митної системи свідчить про існування вагомих фінансових ризиків, зумовлених діяльністю суб'єктів митних правовідносин та пов'язаних із недекларуванням товарів і транспортних засобів, переміщенням товарів через митний кордон України поза митним контролем та з приховуванням від митного контролю, заниженням митної вартості товарів, неправильною їхньою класифікацією тощо. Крім того, численні загрози митній безпеці Україні дестабілізують митну та фіскальну сфери.

У дисертаційній роботі обґрунтовано, що основними векторами розбудови митної системи України у контексті попередження та мінімізації фінансових ризиків є такі: прогнозування обсягів втрат від фінансових ризиків, інтеграція України з Європейським Союзом і розвиток постаудиту в системі митного контролю.

Насамперед існує потреба у визначенні можливих втрат ресурсів державою, зумовлених фінансовими ризиками, та їхньому прогнозуванні за допомогою адекватного інструментарію економіко-математичного моделювання, що має сприяти пошуку ефективних і дієвих засобів для вирішення наукової та практичної проблеми.

Встановлено, що значних втрат держава зазнає від нераціонального надання пільг. Враховуючи стрімку динаміку обсягів наданих пільг, що призводять до втрат Державного бюджету України, питання оптимізації структури митних пільг визначено одним із пріоритетних завдань. Результати прогнозування обсягів митних пільг та надходжень митних платежів до державного бюджету подано в табл. 2.

Прогнозування обсягів митних пільг і надходжень митних платежів до Державного бюджету України

Показники	Економіко-математична модель, y – обсяг, млн. грн., t – проміжок часу, рік	Прогнозні значення	
		2014	2015
Суми умовно нарахованих податків (митні пільги), млн. грн. <i>Середньорічне зростання – 6453 од., або 34,82%</i>	$y = -4102 + 6453t, R = 0,9011$	53970	60430
	$y = e^{8,583+0,2988t}, R = 0,9475$	66880	73330
Надходження митних платежів до Державного бюджету України, млн. грн. <i>Середньорічне зростання – 12810 од., спостерігається сповільнене зростання показника</i>	$y = 34310 + 12810t, R = 0,9240$	78630	106000
		142900	192700
	$y = 36400 + 40350 \ln(t), R = 0,9228$	149600	162400
		175200	188000
	$y = -6290 + 44770\sqrt{t}, R = 0,9311$	125100	129300
		133200	136700
		136800	144500
		151900	158900

У дисертації також проведено оцінку ризику втрат за видами митних правопорушень на основі таких показників: середнє значення, дисперсія та стандартне відхилення (середньоквадратичне відхилення). Розрахункові значення кількісної оцінки ризику абсолютних втрат, детермінованих як різниця між нарахованими і сплаченими штрафами за вчинені митні правопорушення, засвідчили, що найбільший ризик абсолютних втрат пов'язаний із незаконним переміщенням товарів, транспортних засобів через митний кордон України, зокрема поза митним контролем та з приховуванням від митного контролю.

Обґрунтовано, що європейський вектор розбудови митної системи України пов'язаний із поступовим усуненням бар'єрів зовнішньої торгівлі, підвищенням уваги до товарів, що імпортуються на митну територію нашої країни, з метою забезпечення захисту здоров'я і безпеки населення, посилення правоохоронної ролі митних органів, активного застосування аналізу ризиків як альтернативи тотальному митному контролю, удосконалення інформаційного забезпечення функціонування митної системи, розвитку електронного митного декларування, впровадження сучасних технологій митного контролю.

Результати проведеного дослідження свідчать про ефективність роботи Автоматизованої системи аналізу та управління ризиками (АСАУР), визначеної

Порядком розроблення профілів ризику (Наказ Державної митної служби України № 22 від 11 січня 2012 року.) (табл. 3).

Таблиця 3

Розподіл профілів ризику за напрямками переміщення товарів

Рік	Кількість митних декларацій, за якими автоматизована система аналізу та управління ризиками сформовано вказівки щодо необхідності проведення митного огляду, фотографування, зважування тощо				Кількість митних декларацій, за якими автоматизована система аналізу та управління ризиками сформовано вказівки щодо необхідності здійснення митних формальностей, пов'язаних із перевіркою документів (без урахування митних декларацій, за якими згенеровано вказівки щодо митного огляду)			
	Імпорт	Експорт	Транзит	Всього	Імпорт	Експорт	Транзит	Всього
2011	173877	36581	490	210948	287017	17702	0	304719
2012	142766	18266	590	161622	551350	1040	0	552390
2013	69242	5731	25	74998	812011	5135	2833	819979

Доведено, що митний контроль загалом і митний пост-аудит зокрема спрямовані на забезпечення дотримання митного законодавства та захист митних інтересів України. Враховуючи європейський вектор України, функція контролю має бути зведена до мінімуму для того, щоб сприяти динамічному розвитку зовнішньоторговельних операцій та гармонізації інтересів учасників зовнішньоекономічної діяльності. Митний пост-аудит не створює додаткових перешкод для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності при переміщенні товарів через митний кордон України, проте дає змогу мінімізувати наслідки фінансових ризиків функціонування митної системи шляхом проведення документальних перевірок суб'єктів ЗЕД після випуску товарів у вільний обіг на митній території України. При цьому держава отримує значні фінансові ресурси у результаті коригування митної вартості товарів, контролю за правильністю класифікації товарів та правомірністю отримання митних пільг.

За результатами документальних перевірок, проведених митними органами України, встановлено порушення митного законодавства на суму 590,59 млн. грн., з яких в 2012 р. 86,45 млн. грн. – порушення щодо правильності класифікації товарів, 92,54 млн. грн. – заниження митної вартості та 44,22 млн. грн. – правопорушення, пов'язані з отриманням пільг. Відповідно до Державного бюджету України у 2012 р. перераховано 101,28 млн. грн. Таким чином, узагальнення зарубіжного досвіду застосування митного пост-аудиту засвідчило його активне використання у світовій митній практиці та високу ефективність такої форми митного контролю.

Аргументовано, що особливої уваги заслуговує питання етики поведінки працівників митних органів. Встановлено, що перші кроки в напрямку інституційного забезпечення правил поведінки працівників контролюючих органів у сфері оподаткування зроблено. Проте йдеться не лише про формальне закріплення норм (принципи законності, компетентності, ефективності та відповідальності,

об'єктивності, справедливості, відкритості тощо), а й про їхнє дотримання та пріоритетність у діяльності посадових осіб митних органів.

У контексті проведеного дослідження обґрунтовано необхідність подальшого розвитку та вдосконалення управління ризиками функціонування митної системи. З'ясовано, що управління ризиком – це розроблення та здійснення оптимальних заходів для запобігання виникненню ризиків і ліквідації їхніх наслідків. Доведено, що загальноприйняті та визнані методи управління ризиками певною мірою можуть бути адаптовані до процесу управління фінансовими ризиками функціонування митної системи з урахуванням особливостей митної діяльності (табл. 4).

Таблиця 4

Методи управління фінансовими ризиками функціонування митної системи України

Методи управління	Виявлення	Зміст
Скасування ризику	Відмова у митному оформленні	Письмове вмотивоване рішення митного органу про неможливість здійснення митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через невиконання декларантом або уповноваженою ним особою умов, визначених Митним кодексом України. У рішенні про відмову у митному оформленні мають бути зазначені причини відмови та наведені вичерпні роз'яснення вимог, виконання яких забезпечує можливість митного оформлення. Зазначене рішення має також містити інформацію про порядок його оскарження.
Страховання ризику	Гарантії забезпечення виконання зобов'язань перед митними органами	Виконання зобов'язань осіб, що впливають із митних процедур, забезпечуються шляхом надання митним органам забезпечення сплати митних платежів у способи, передбачені для відповідної митної процедури. Способами забезпечення сплати митних платежів є такі: – фінансові гарантії (якщо сума митних платежів, що підлягають сплаті, не перевищує суму, еквівалентну 1 000 євро, фінансова гарантія не надається); – гарантування на умовах Митної конвенції про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП (Конвенція МДП) 1975 р.; – гарантування на умовах Конвенції про тимчасове ввезення (Стамбул, 1990 р.) із застосуванням книжки (карнету) А.Т.А.
Нейтралізація ризику	Компроміс у справі про порушення митних правил	За відсутності в діях особи, яка вчинила порушення митних правил, ознак кримінального правопорушення провадження у справі про це правопорушення може бути припинено шляхом компромісу.
Контроль за ризиком	Контрольована поставка	Допуск під контролем і оперативним наглядом відповідних органів ввезення в Україну, вивезення з неї чи транзит через її територію наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів.

Таким чином, в арсеналі методів управління фінансовими ризиками функціонування митної системи є потужні механізми, здатні мінімізувати наслідки

та загрози таких ризиків при одночасній відповідності євроінтеграційним тенденціям.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано авторське вирішення наукового завдання, що полягає в розробці практичних рекомендацій щодо попередження і мінімізації фінансових ризиків функціонування митної системи України.

Результати проведеного дослідження дали змогу сформулювати такі висновки та пропозиції теоретичного і прикладного характеру:

1. Аналіз наукових підходів до дослідження фінансових ризиків дав можливість окреслити їхній зміст і запропонувати таке визначення: фінансовий ризик – це поняття, яке слід розуміти як небезпеку виникнення відхилень фінансових показників діяльності суб'єкта економічної системи в процесі його функціонування у сфері управління грошовими ресурсами та іншими фінансовими інструментами. При цьому виокремлено ознаки фінансових ризиків: випадковість настання; форма вияву; непередбачуваність наслідків; дійсність вияву; неоднозначність оцінки.

2. Здійснено класифікацію ризикоутворюючих факторів митної системи за суб'єктами митних правовідносин. До ризикоутворюючих факторів, пов'язаних із функціонуванням держави та митних органів, зараховано нестабільність митного законодавства, недостатню оснащеність митних органів технічними засобами митного контролю тощо; до пов'язаних із поведінкою суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності – недекларування товарів, приховування товарів від митного контролю, неправильну класифікацію, заниження митної вартості тощо.

3. Запропоновано доповнити наявний понятійний апарат дефініцією «фінансові ризики функціонування митної системи» та розроблено теоретичну модель ризикології у митній сфері, що охоплює етимологічне джерело ризиків, онтологічну суть фінансових ризиків, об'єкт і суб'єкти ризиків. Це разом з авторською типологізацією та класифікацією фінансових ризиків формує новітню парадигму фінансових ризиків функціонування митної системи.

4. Аналіз ризиковості митного простору України підтвердив, що численні ризики митного простору пов'язані насамперед з порушенням торговельного балансу (стійким домінуванням імпорتنих операцій над експортними), викривленням структури зовнішньоторговельних операцій, що зумовлено сировинною спрямованістю українського експорту та високою залежністю національної економіки від імпорту паливно-енергетичних ресурсів. Негативні явища у митній сфері посилюються надмірною доларизацією національної економіки та тінізацією зовнішньоекономічної діяльності.

5. Здійснено оцінку фінансових ризиків функціонування митної системи України на основі адаптації методики розрахунку статистичної ймовірності випадкових подій. Загалом, наймасштабніші фінансові ризики функціонування митної системи пов'язані з недекларуванням товарів і транспортних засобів

комерційного призначення, незаконним переміщенням товарів через митний кордон України (поза митним контролем та з приховуванням від митного контролю), порушенням порядку проходження митного контролю в зонах спрощеного митного контролю та деякими іншими митними правопорушеннями. Значні фінансові ризики також зумовлені неправильним визначенням коду товару, країни походження та заниженням митної вартості товарів. Акцентовано увагу, що Державний бюджет України зазнає значних втрат через неефективну практику функціонування митних преференцій і нестабільне митне законодавство.

6. Встановлено, що основними загрозами митній безпеці України є контрабанда та порушення митних правил, ввезення контрафактної продукції, корумпованість митних органів і функціонування держави як джерела ризиків через нестабільність правового поля у галузі митної справи та розбалансованість митної політики. Відповідно вплив фінансових ризиків функціонування митної системи на зростання загроз митній безпеці актуалізує питання підвищення ефективності управління такими ризиками.

7. Результати економіко-математичного моделювання підтверджують високу ймовірність настання фінансових ризиків функціонування митної системи України. На основі прогнозування обсягів митних пільг і надходжень митних платежів до Державного бюджету України встановлено, що митні преференції призводять до значних втрат бюджетних ресурсів, особливо за умови необґрунтованого їхнього надання.

8. Векторами попередження та мінімізації фінансових ризиків функціонування митної системи України в контексті євроінтеграційних процесів мають бути:

- ефективне застосування методів управління ризиками, серед яких скасування ризику, страхування ризику, нейтралізація ризику та контроль над ризиком;
- розвиток системи управління ризиками;
- протидія корупції в митних інституціях;
- реформування оплати праці посадових осіб митних органів;
- фінансування розвитку митної інфраструктури;
- застосування митного пост–аудиту як новітньої концепції митного контролю.

9. Обґрунтовано, що домінуючу роль серед форм митного контролю щодо попередження та мінімізації наслідків і загроз фінансових ризиків функціонування митної системи відведено саме митному пост–аудиту, що відповідає сучасним економічним реаліям.

Проведене дослідження підтверджує, що дієві заходи у контексті попередження та мінімізації фінансових ризиків функціонування митної системи України є ефективними інструментами її розбудови, яка має базуватися на якісно новій парадигмі митних правовідносин, що враховує інтереси як держави, так і суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

у зарубіжних виданнях:

1. Krysovata K. Fiskal consequences and threats of existence of financial risks in the customs system of Ukraine / K. Krysovata // Nauka I Studia. – 2012. – №18 (63). – P. 30 – 38.
2. Krysovata K. Financial risks auditing to assure economic security / K. Krysovata // Современный научный вестник. – 2012. – №24 (136). – P. 62– 69.

у фахових наукометричних виданнях:

3. Крисовата К. В. Світовий досвід управління фінансовими ризиками та можливість його імплементації у митний простір України / К. В. Крисовата // Економічний часопис – XXI. – 2012. – № 11-12(1). – С. 58 – 61.

в інших фахових виданнях:

4. Крисовата К. В. Стратегія превентивності та мінімізації фінансових ризиків у розбудові митної системи України / К. В. Крисовата // Економічний форум. – 2013. – №1. – С. 328 – 336.
5. Крисовата К. В. Сутність ризиковості у відтворенні вартості та кругообігу / К. В. Крисовата // Інноваційна економіка. – 2012. – № 12 (38). – С. 197 – 201.
6. Крисовата К. В. Теоретичні доміанти моніторингу фінансових ризиків у митній системі України / К. В. Крисовата // Наука і економіка. – 2012. – № 4 (28), т. 1. – С. 34 – 39.
7. Крисовата К. В. Аналіз вітчизняних реалій функціонування митної системи України в умовах ризиковості / К.В. Крисовата // Економічний аналіз. – 2012. – № 10, ч. 2. – С. 288 – 291.
8. Крисовата К. В. Вітчизняна практика та проблематика управління фінансовими ризиками митної системи України [Електронний ресурс] / К. В. Крисовата // Ефективна економіка. – 2013. – № 12.. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2617>.
9. Крисовата К. В. Фінансові ризики в системі митного контролю та митного оформлення товарів / К. В. Крисовата // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – № 2 (49), ч. 2. – С. 47 – 52.

в інших виданнях:

10. Крисовата К. В. Аналіз ризикоутворюючих факторів в митній системі України / К. В. Крисовата // Глобальні та локальні проблеми економіки: шляхи їх вирішення : матеріали XVI Міжнар. наук. практ. конф. (м. Київ, 2–3 листоп. 2012 р.). – К. : Аналіт. центр «Нова Економіка», 2012. – С. 115 – 116.
11. Крисовата К. В. Фінансові ризики в зовнішньоекономічній діяльності / К. В. Крисовата // Бъдещето въпроси от света на науката – 2012: матеріали за VIII Междунар. науч. практ. конф. (г. Софія, 17 -25 декември 2012 г.). Т. 3: Икономики. – Софія: ООД «Бял ГРАД-БГ». – С. 9 – 11.

12. Крисовата К. В. Організаційні аспекти усунення фінансових ризиків в митній системі України / К. В. Крисовата // Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації: зб. тез доп. Десятої ювіл. міжнар. конф. молодих вчен., (м. Тернопіль, 21–23 лют. 2013 р.). Ч. 2. – Тернопіль: ТНЕУ, 2013. – С. 91 – 93.

13. Крисовата К. В. Прагматика мінімізації втрат від фінансових ризиків у митній системі України / К. В. Крисовата // Друга хвиля економічної кризи: проблеми та шляхи вирішення : зб. мат. міжнар. наук. практ. конф., (м. Київ, 27 – 28 лип. 2012 р.). – К.: ГО «Київ. екон. наук. центр», 2012. – С. 5 – 8.

14. Крисовата К. В. Групування фінансових ризиків у митній системі України/ К. В. Крисовата // Сучасний стан і тенденції розвитку економіки країни: зб. тез наук. робіт між нар. наук. практ. конф., (м. Одеса, 11 – 12 трав. 2012 р.): у 2х ч. Ч.2 – Одеса: «Центр екон. дослідж. та розв., 2012. – С. 90 – 92.

15. Крисовата К. В. Джерела виникнення фінансових ризиків та управління ними в митній системі України / К. В. Крисовата // Економічний дисбаланс країни: проблеми та шляхи вирішення: матеріали ХІ Міжнар. наук. практ. конф., (м. Львів, 22 – 23 черв. 2012 р.): у 2х ч. Ч.2. – Львів: Львів. екон. фундація, 2012. – С. 23 – 25.

16. Крисовата К. В. Суть фінансових ризиків та їх роль у функціонуванні митної системи України / К. В. Крисовата // Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації: зб. тез доп. Дев'ятої між нар. наук. практ. конф. молодих вчен. Ч. 2. – Тернопіль : ТНЕУ, 2012. – С. 96 – 98.

17. Крисовата К. В. Організаційне забезпечення управління фінансовими ризиками в митній системі України / К. В. Крисовата // Маркетинг інновацій і інновації в маркетингу: зб. тез доп. VII Міжнар. наук. практ. конф., (м. Суми, 26 – 28 верес. 2013 р.). – Суми : ТОВ «ДД «Папірус», 2013 – С. 148 – 149.

18. Крисовата К. В. Методика прийняття управлінських рішень з урахуванням фінансових ризиків в митній системі / К. В. Крисовата // Модернізація економіки проблеми, пути развития и перспективы: сб. трудов междунар. науч. практ. конф., (г. Днепропетровск, 13 – 14 сент. 2013 г.). – Дніпропетровськ, 2013.

19. Крисовата К. В. Фінансові ризики митної системи як одна з основних загроз митній безпеці держави / К. В. Крисовата // Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті: національна візія та виклики глобалізації: зб. тез доп. Одинадцятої міжнар. наук. практ. конф. молодих вчен., (м. Тернопіль, 13 – 14 берез. 2014 р.). – Тернопіль, 2014.

АНОТАЦІЯ

Крисовата К. В. Фінансові ризики функціонування митної системи України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Львівська державна фінансова академія Міністерства освіти і науки України, Львів, 2014.

У дисертації проведено дослідження фінансових ризиків функціонування митної системи та запропоновано практичні рекомендації щодо їхнього попередження та мінімізації в Україні.

Здійснено аналіз ризиковості митного простору України. Проведено оцінку фінансових ризиків функціонування митної системи України. Детерміновано загрози митній безпеці України, викликані фінансовими ризиками.

Здійснено прогнозування втрат від фінансових ризиків функціонування митної системи. Окреслено перспективи мінімізації фінансових ризиків у контексті інтеграції України до Європейського Союзу. Визначено роль митного контролю щодо попередження та мінімізації наслідків і загроз фінансових ризиків функціонування митної системи.

Ключові слова: митна система, фінансові ризики функціонування митної системи, митний простір, митна безпека, митні інтереси, доходи державного бюджету, митні преференції, митні органи, управління ризиками, митний контроль, митний пост-аудит, попередження ризиків, мінімізація ризиків.

ANNOTATION

Krysovata K. V. Financial risks of Ukrainian customs system functioning. – Manuscript.

Thesis for obtaining the Candidate degree in Economic sciences, specialty 08.00.08 – money, finance and credit. – Lviv State Academy of Finance Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2014.

The investigation of financial risks of customs system functioning is carried out and the practical recommendations concerning their prevention and minimization in Ukraine are suggested in the dissertation.

The analysis of riskiness of customs space of Ukraine is conducted. The assessment of financial risks of Ukrainian customs system functioning is carried out. The customs security threats caused by financial risks are determined.

The prognostication of losses because of financial risks of customs system functioning is conducted. The prospects of financial risks minimization in the context of Ukrainian integration with the European Union are outlined. The role of customs control concerning prevention and minimization of consequences and threats of financial risks of customs system functioning is determined.

Keywords: customs system, financial risks of customs system functioning, customs space, customs security, customs interests, state budget revenue, customs preferences, customs authorities, risk management, customs control, customs post-clearance audit, risk prevention, risk minimization.

АННОТАЦИЯ

Крысовата К.В. Финансовые риски функционирования таможенной системы Украины. На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 деньги, финансы и кредит. Львовская государственная финансовая академия Министерства образования и науки Украины, Львов, 2014.

В диссертации проведено комплексное исследование финансовых рисков функционирования таможенной системы. Осуществлён анализ рискообразующих факторов функционирования таможенной системы Украины по субъектам таможенных правоотношений, в частности, факторов, связанных с функционированием государства и таможенных органов, и факторов, обусловленных поведением субъектов внешнеэкономической деятельности.

Разработано теоретическую модель рискологии в таможенной сфере, которая охватывает онтологическую сущность финансовых рисков, этимологический источник рисков, объект и субъекты рисков. Определено содержание и структуру финансовых рисков функционирования таможенной системы. Предложено типологизацию (финансовые риски функционального и организационного типов и финансовые риски компонент таможенной системы) и классификацию финансовых рисков функционирования таможенной системы (по процедурам, степени контроля и степени управляемости и т.д.)

Проведен мониторинг финансовых рисков функционирования таможенной системы Украины. Выявлены характерные особенности риска таможенного пространства Украины, в частности, нарушение торгового баланса, структура внешнеторговых операций, чрезмерная долларизация национальной экономики и теннизация внешнеэкономической деятельности.

Предложено методику оценивания финансовых рисков функционирования таможенной системы, которая предвидит адаптацию математического инструментария расчета статистической вероятности случайного события (относительно частоты этого события). В диссертации рассчитано статистическую вероятность случайных событий, что есть проявлением финансовых рисков функционирования таможенной системы. Определено, что высокая относительная частота таких случайных событий, как не декларирование товаров, транспортных средств; перемещение или действия, направленные на перемещение товаров через таможенную границу Украины, с сокрытием от таможенного контроля; нарушение порядка прохождения таможенного контроля в зонах упрощенного таможенного контроля и другие таможенные правонарушения, указывает на соответствующие финансовые риски функционирования таможенной системы Украины.

Детерминировано угрозы таможенной безопасности Украины, вызванные финансовыми рисками. Установлено, что такими основными угрозами являются: контрабанда, нарушение таможенных правил, ввоз контрафактной продукции, коррумпированность таможенных органов, нестабильность таможенного законодательства и разбалансированность таможенной политики.

Осуществлено прогнозирование потерь от финансовых рисков функционирования таможенной системы. Установлено, что значительные потери государства обусловлены нерациональным предоставлением таможенных льгот.

Проведена оценка риска потерь по видам таможенных правонарушений на основании следующих показателей: среднее значение, дисперсия и среднеквадратическое отклонение. Выяснено, что наибольший риск абсолютных потерь связан с перемещением товаров, транспортных средств через таможенную границу Украины с утаением от таможенного контроля.

Рассмотрено «встроенные» методы управления финансовыми рисками функционирования таможенной системы Украины, среди которых: избежание риска, страховка риска, нейтрализация риска и контроль риска.

Очерчены векторы предупреждения и минимизации финансовых рисков функционирования таможенной системы Украины в контексте евроинтеграционных процессов, в частности, развитие системы управления рисками, эффективное использование «встроенных» методов управления рисками, противодействие коррупции в контролирующих органах, реформирование оплаты труда должностных лиц таможенных органов, финансирование развития таможенной инфраструктуры, использование таможенного пост–аудита как новейшей концепции таможенного контроля.

Исследован зарубежный опыт использования таможенного пост–аудита и определена его высокая эффективность. Обоснована роль таможенного пост–аудита касательно предупреждения и минимизации следствий и угроз финансовых рисков функционирования таможенной системы Украины.

Ключевые слова: таможенная система, финансовые риски, функционирование таможенной системы, таможенное пространство, таможенная безопасность, таможенные интересы, доходы государственного бюджета, таможенные преференции, таможенные органы, управление рисками, таможенный контроль, таможенный пост–аудит, предупреждение рисков, минимизация рисков.